

Araştırma/Research

DOI: 10.7822/omuefd.747421

OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi

OMU Journal of Education Faculty

2020, 39(2), 45-63

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Osmanlı ve Fetih Kavramlarına İlişkin Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi Yoluyla Analizi¹

Hilmi DEMİRKAYA², Ahmet KÖÇ³, Orhan ÜNAL⁴

Makalenin Geliş Tarihi: 03.06.2020

Yayına Kabul Tarihi: 08.09.2020

Online Yayınlanma Tarihi: 31.12.2020

Bu çalışmanın amacı, kelime ilişkilendirme testi yoluyla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarını ortaya çıkarmaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak hazırlanmış ve tarama modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 124 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan Kelime ilişkilendirme testi (KİT) kullanılmıştır. Testi oluşturmak amacıyla Osmanlı ve Fetih anahtar kavramları seçilmiştir. Uygulama işleminde, öğretmen adaylarına verilen anahtar kavramların zihinlerinde çağrıştırdığı kelimeleri-sözcükleri boş bırakılan yerlere yazmaları istenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Her katılımcının anahtar kavramlara ilişkin verdiği yanıtlar teker teker değerlendirilmiş ve kelimelerin tekrar edilme sayılarına göre bir frekans tablosu oluşturulmuştur. Anahtar kavramlarla ilişkilendirilen kelimelerin tekrar edilme sayıları dikkate alınarak yedi adet kesme noktası aralığı belirlenmiştir. Her aralığa ilişkin veriler şekillerle gösterilmiş ve açıklanmıştır. Araştırma verilerinin analiz edilmesi sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adayları Osmanlı anahtar kavramını toplam 157 farklı kelime ile ilişkilendirirken, Fetih anahtar kavramını da 133 farklı kelime ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adaylarının Osmanlı kavramı ile en çok ilişkilendirdikleri kelimelerin hoşgörü, padişah ve imparatorluk kelimeleri olduğu, Fetih kavramı ile en çok ilişkilendirdikleri kelimelerin ise İstanbul, Fatih Sultan Mehmet ve savaş kelimeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ulaşılan bulgular göstermektedir ki sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları genel anlamda bilimsel bir niteliğe sahiptir. Bununla birlikte özellikle Fetih anahtar kavramı ile ilgili bazı kavram yanlışları söz konusudur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, Öğretmen adayı, Kelime ilişkilendirme testi, Bilişsel yapı, Osmanlı, Fetih.

¹ Bu çalışmanın bir kısmı 3. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, hilmi.demirkaya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4456-580X

³ Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, ahmetkoc@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8819-8095

⁴ Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, orhan.unal@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4604-6210

Demirkaya, H., Köç, A. ve Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-63. DOI: 10.7822/omuefd.747421

GİRİŞ

İnsanlar düşünebilmek ve düşündüklerini ifade edebilmek için kavramlara ihtiyaç duyarlar. Kavramlar sayesinde bilişsel yapılar oluşturulabilir, olay ve olgular anlamlandırılabilir ve yorumlanabilir. Bununla birlikte yeni karşılaşılan bir durumu anlamlandırabilmek ve önceki bilgilerle ilişkilendirebilmek amacıyla da kavramlardan yararlanır. Kavramlar bir yandan bireyin fiziksel ve sosyal dünyayı anlamasını, anlamlı iletişim kurmasını sağlarken (Senemoğlu,1998), diğer yandan benzer bilgi parçacıklarını birleştirerek ve organize ederek, bir kategori halinde belleğimize yerleştirmemize yardımcı olmaktadır. Bu da hem hatırlamayı hem de yeni kavramların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır (Yel, 2012). Türk Dil Kurumu kavramı; “nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum, konsept, nosyon” olarak tanımlamıştır (TDK, 2020). Diğer bir tanıma göre ise kavram; tanımlayıcı ve ayırt edici özellikleri olan bir nesne, olgu veya süreçtir (Klausmeierer, Ghatala ve Frayer 1974; Medin ve Ross 1997; akt; Cin, 2004). Şayet eşya, nesne, olay ya da olgular ortak özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmasaydı her bir unsuru ayrı ayrı öğrenmek gerekecek ve iletişim kurmak oldukça zor bir hale gelecekti (Çeliköz, 1998). Bu durumu daha anlaşılır kılmak amacıyla Özbaý'ın (2002) renk ve kedi örneklerine burada yer vermek faydalı olacaktır. Birbirinden farklı yedi milyondan fazla renk olmasına rağmen bunlar bilgi ve iletişim kolaylığı açısından çok daha az sayıda isim altında toplanmıştır (mavi ya da kırmızı renklerinin birçok tonu olmasına rağmen bunları genelde mavi ve kırmızı olarak kavramsallaştırmak gibi). Kedi için de onun dört ayaklı, bıyıklı, evcil, fare avlayıcısı gibi özelliklerini saymak yerine kedi ifadesinin kullanımı hem daha ekonomik hem de daha kolaydır. Dolayısıyla kavramların olmadığı bir dünyada iletişim kurmak güçleşecek ve yaşam çok daha karmaşık hale gelecektir.

Bütün derslerin öğretim programlarında olduğu gibi 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da sosyal bilgiler dersi ile ilgili kavramların önemi vurgulanmıştır (MEB, 2018). Sarmal bir program yapısına sahip olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında kavramlar 4. sınıftan itibaren öğrenme ilkeleri çerçevesinde aşamalı bir yapı ile 7. sınıfa kadar sunulmuştur (Karacan, 2018). Sosyal bilgiler dersi kapsamında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için programda yer alan kavramların öğrenciler tarafından anlaşılması gerekmektedir. Çünkü öğrenciler kavramlar sayesinde düşünebilir ve düşüncelerini ifade edebilirler. Özellikle yapılandırmacı eğitim anlayışıyla birlikte önem kazanan kalıcı ve anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi, konu ile ilgili kavramların zihinlerde doğru şekilde yer edinmesiyle mümkün olacaktır.

Bireylerin ilgilendikleri konuyla ilgili kavramsal yapıları zihinlerinde bütüncül bir şekilde ilişkilendirememeleri nedeniyle bilişsel yapıları güçlü olarak oluşturmak mümkün olamamaktadır. Bu bağlamda bireylerin herhangi bir konuya ilişkin bilişsel yapılarını açıklamak kolay değildir. Bunu ancak kişilerin ilgili konuya ilişkin kavramları algılama biçimlerini analiz ve tespit ederek mümkün olabilmektedir (Gilbert, Boulter ve Rutherford, 1998).

Kavramların öğretimi ve kavram yanılgılarını ortadan kaldırabilmek amacıyla çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Anlam çözümü tablolari, kavram haritalari ve bulmacalari, kavramsal değişim metinleri, kavram ağları ve kavram karikatürleri bu yöntemlerden bazılarıdır (Alkış, 2014; Demirkaya ve Karacan, 2016, s.40; Dünder, 2011). Kavramlar formal yollarla öğrenilebildiği gibi informal yollarla da öğrenilmektedir. Özellikle informal yolla öğrenilen kavramlarda kavram yanılgıları daha fazla görülmekle birlikte öğretici ya da öğrenenden kaynaklı sorunlardan dolayı formal yolla öğrenilen kavramlarda da kavram yanılgıları görülebilmektedir. Kavramların nasıl anlaşıldığını ve kavram yanılgılarını ortaya çıkarabilmek amacıyla kullanılan yöntemlerden birisi de Kelime ilişkilendirme testidir. Kelime ilişkilendirme testleri sayesinde kişilerin bilişsel yapıları, bu yapılar arasındaki bağlantı ve zihinde var olan bilgi ağları ortaya çıkarılabilir. Bununla birlikte uzun süreli bellekte yer alan kavramlar, kavramlar arası bağlantılar ve bu bağlantıların niteliği de kelime ilişkilendirme testleri sayesinde ortaya çıkarılabilir (Bahar ve Özatlı, 2003; Ercan, Taşdere ve Ercan, 2010; Karakuş, 2019).

Kelime ilişkilendirme testi yönteminde birey belirli bir zaman dilimi içerisinde kendisine verilen anahtar kavramın, zihninde çağrıştırdığı kavramları cevap olarak sunar. Bireyin herhangi bir kavrama yönelik uzun süreli belleğinden çağırarak verdiği cevabın kişinin bilişsel yapısındaki kavramları arasında ilişkileri ortaya koyduğu ve anlamsal yakınlığı gösterdiği varsayılmaktadır. Bu bağlamda anlamsal yakınlık ya da anlamsal uzaklık etkisine göre anlamsal hafızada iki kavram birbirine uzaklık bakımından ne kadar yakınsa o kadar sıkı ilişkide olduğu ve hatırlama sırasında da zihinsel araştırma daha çabuk gerçekleşeceğinden her iki kavramla ilgili cevabın daha hızlı verileceği öngörülmektedir (Bahar ve Özatlı, 2003, s.101).

Kelime ilişkilendirme testi yöntemi ile ilgili sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur (Aydemir, 2014; Ay ve Tokcan, 2019; Deveci, Köse ve Bayır, 2014; Işıklı, Taşdere ve Göz, 2011; Karakuş, 2019; Öztürk ve Yılmaz Özcan, 2017; Şimşek, 2013; Tokcan, Yiter, Oğuz, Kesmeçi ve Karakuş, 2015; Tokcan, 2016; Tokcan ve Topkaya, 2016; Tokcan ve Topkaya, 2018; Tokcan ve Yiter, 2017; Ünal ve Er, 2017). Bu çalışmalar genel olarak sosyal bilgiler dersi ile ilgili olan bazı kavramların (Atatürk ilkeleri, sosyal bilgiler, sosyal bilimler, doğal afet, Ortadoğu vb.) öğrenciler ve öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığını ve kavram yanlışlarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

İmparatorluklarla ilgili tarihçilerin ilgisini çeken önemli konulardan birisi, emperyal genişlemenin altında yatan gerçek motivasyon; devletin ortaya çıkışı ve imparatorluğa dönüşümü; merkez ve merkezkaç kuvvetler arasındaki çelişkiler; imparatorlukların yükselişi ve çöküşü; boyun eğdirilmiş halklar üzerindeki farklı yönetim ve kontrol biçimleri; iletişim, taşıma ve bürokrasi gibi bütünleştirici ve iletken ağlar; imparatorluk coğrafyasındaki egemen üretim tarzı ve imparatorluğun kaderini etkileyen dış faktörler (ör: “barbar” istilaları, ekolojik krizler) sayılabilir (Ünlü, 2010, s.239). Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve gelişmesinde gaza/fetih ülküsü önemli bir etmendi. Sınır beylikleri toplumun kültürünü sürekli gaza ve Dar-ül İslam’ın bütün dünyayı kapsayana kadar yayılması hedefiyle hareket ediyordu. Gaza her türlü girişim ve özveri için esin kaynağı olan dini bir görevdi. Sınır toplumunda bütün toplumsal erdemler gaza ülküsüyle uyumluydu. İncalcık’a göre gazanın amacı Dar-ül Harbi yıkmak değil, ona boyun eğdirmektir. Gaza ve yerleşme, Osmanlı fetihlerinin etkin öğeleriydi. Fethedilen yerlerde benimsenen yönetim ve kültür biçimleri ise, Ortadoğu uygarlığı ve politika geleneğinden geliyordu (İncalcık, 1973, çev. 2004, s 12-14). Bununla birlikte gaza kavramı İncalcık’ın ifadesiyle Osmanlı toplumunda başından beri sosyal örgütlenme ve siyasal dinamizmin temel faktörü olmuştur (İncalcık, 2017, s. 81).

Osmanlı Devleti’nin ve onun en önemli unsurlarından birisi olan Fetih kavramının sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığının ortaya çıkarılmasının son derece önemli olduğu öngörülmektedir. Öğretmen adayları gelecekte sosyal bilgiler dersini verecek olan öğretmenlerdir. Onların Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin algıları ders verdikleri öğrencilere de etki edecektir. Sosyal bilgiler dersinin içeriği ve öğretim programında yer alan tarih içerikli konuların ağırlığı da düşünüldüğünde bu ifadeler daha iyi anlaşılacaktır. 2018 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde içeriğinde ağırlıklı olarak tarih konuları olan ‘Kültür ve Miras’ öğrenme alanı altı ve yedinci sınıflarda diğer öğrenme alanlarından daha fazla bir süreye sahiptir. Bununla birlikte Türk tarihinin 600 yılı aşkın döneminde söz sahibi olan Osmanlı ve onun Fetih anlayışının öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığı araştırılmaya değer bir konudur. Bu kavramların algılanmasının yanında kavram yanlışlarının tespiti de son derece önemlidir. Çünkü, kısa bir süre sonra ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin zihinsel yapılarının şekillenmesinde başat rol oynayacağı varsayılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğru, anlamlı ve istendik bir tarih algısıyla donanmış olmaları pedagojik bağlamda elzemdir.

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Osmanlı” ve “Fetih” kavramları hakkındaki bilişsel yapılarının tespit edilebilmesi amacıyla kelime ilişkilendirme testinden

faaydalanılmıştır. Bu sayede ilgili kavramlara ilişkin öğretmen adaylarının bilişsel yapıları irdelenebilecek ve varsa kavram yanılığları ortaya çıkarılabilecektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu alışma, nitel araştırma yöntemi ile sürdürülmüştür. Nitel araştırmalar; temel olarak verilerin sayılarla ifade edildiği ve bu şekilde sunulduğu nicel araştırmaların aksine bir durumu derinlemesine incelemeye olanak sağlayan ve soruların ayrıntılı olarak incelenmesine ve yorumlanmasına izin veren araştırmalar olarak değerlendirilebilir (Strauss ve Corbin, 1997). Ayrıca nitel araştırmalar algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde açıklanmasına fırsat tanır (Yıldırım ve şimşek, 2011, s.45). Çalışma, tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2009, s.77). Çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarını ve kavram yanılığlarını belirleme amaı güdüldüğu için tarama modelinin kullanılması uygun görülmüştür.

Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcılarını Türkiye'nin güneyinde bulunan bir devlet üniversitenin eğitim fakültesinde sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğrenimlerini sürdüren 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt olarak öğrencilerin 4. sınıf olmaları esas alınmıştır. 4. sınıf öğretmen adaylarının konu hakkında daha fazla bilgi ve birikime sahip oldukları düşüncesi onların katılımcı olarak seçilmesindeki temel amaçtır. Çalışmaya 128 öğretmen adayı katılmıştır. Ancak 4 öğretmen adayının verdikleri cevaplarda tutarsızlıklar tespit edildiği için bu adaylar değerlendirme dışı tutulmuştur. Böylece çalışmanın gerçek katılımcı sayısı 124 olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan 58'i kadın ve 66'sı erkektir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, kelime ilişkilendirme testi (KİT) veri toplama aracı olarak işe koşulmuş ve "Osmanlı" ve "Fetih" anahtar kavramlar olarak belirlenmiştir. Uygulamada ayrı ayrı "Osmanlı" ve "Fetih" kavramları bir A4 kâğıdı üzerinde 5'er kez alt alta sıralanmıştır. Alt alta 5 kez yazılmasının nedeni zincirleme cevap riskinin önüne geçmektir. Aksi halde katılımcı anahtar kavram yerine cevap olarak yazdığı kavramın çağrıştırdığı kelimeleri yazma ihtimali ortaya çıkabilmektedir (Keskin ve Örgün, 2015, s.32). Uygulamaya başlamadan önce katılımcılara kelime ilişkilendirme testine ilişkin açıklamalar yapılmış ve test uygulanırken 30 saniye içerisinde anahtar kavramın zihinlerine getirdiği ilk kavramları yazmaları istenmiştir. 30 saniyelik süre, daha önceki bazı çalışmalarda da esas alınmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Keskin ve Örgün, 2015, s.33; Polat, 2013, s.104).

Aşağıda katılımcılara uygulanan çalışmanın sayfa düzeni verilmiştir:

Osmanlı

Osmanlı

Osmanlı

Osmanlı

Osmanlı

Fetih

Fetih

Fetih

Fetih

Fetih

Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç ilgili formdan elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunmaktır. Veriler üzerinde olabildiğince az değişiklik yaparak katılımcıların görüşlerini doğrudan aktarmak betimsel analizde önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da elde edilen veriler (ilişkilendirilen kelimeler) katılımcılardan elde edildiği şekliyle aktarılmaya çalışılmıştır. Kelime ilişkilendirme testi uygulandıktan sonra, her bir öğretmen adayının her anahtar kavram için verdiği cevaplar tek tek belirlenmiştir. Anahtar kavramlara ilişkin türetilen kelimeler belirlenmiş ve bunların tekrar etme sıklıklarının gösteren frekans tabloları oluşturulmuştur. Ancak frekans tabloları çok uzun olduğundan 4'ün üzerinde tekrarlanan kelimeleri gösteren tablolar makale metninde ve şekillerde verilmiş, 3 ve daha az sayıda tekrar eden kelimeler ise şekillerin okunabilir ve anlaşılabilir olması amacıyla ana metne ve şekillere eklenmemiştir. Bunun yerine tabloların tam hali ek olarak sunulmuştur.

Anahtar kavramlara ilişkin zihin haritaları oluşturulabilmesi için önceden hazırlanan frekans tablolarından yararlanılmıştır. Zihin haritalarının oluşturulmasında Bahar, Johnstone ve Sutcliffe'nin (1999) Kesme Noktası Tekniği esas alınmıştır. İlgili kesme noktası tekniğinde frekans tablosunda, kelime ilişkilendirme testinde yer alan bir anahtar kavrama yönelik en fazla tekrarlanan cevap kelimenin 3-5 rakam altı kesme noktası olarak alınmıştır. Ardından kesme noktası belirli aralıklarla aşağıya çekilerek, bütün anahtar kelimeler haritada belirinceye kadar işlem sürdürülmüştür. Her kesme noktası aralığında beliren kavramlar, ilgili aralıkta yer alan sayı adedince tekrar edildiğini göstermektedir. Örneğin, 18-27 kesme noktası aralığında yer alan kavramlar en az 18 en fazla 27 öğretmen adayı tarafından cevap kelime olarak yazıldığı anlamına gelmektedir.

Çalışmanın kesme noktaları en fazla tekrarlanan cevap kelime olan İstanbul (63) kelimesinin 5 rakam altı olan 58 kesme noktası olarak alındıktan sonra, KN 4-7'den⁵ başlayarak KN 8-17, KN 18-27, KN 28-37, KN 38-47, KN 48-57 ve KN ≥58 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla toplamda yedi kesme noktası oluşturulmuştur. Kesme noktalarının belirlenmesinden sonra ilgili aralıklarda yer alan anahtar kavramlara ilişkin kelimeler ve bunların arasındaki ilişki şekillerle gösterilmiştir. Belirlenen her kesme noktası bir renk ile eşleştirilmiş ve kesme noktalarında yer alan ilgili kelimeler de bu renklerle aktarılmıştır. Kesme noktası aralıkları ve eşleştirildikleri renkler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.*Kesme noktası aralıklarının eşleştirildiği renkler*

<i>Kesme Noktası Aralığı</i>	<i>Eşleştirilen Renk</i>	<i>Kesme Noktası Aralığı</i>	<i>Eşleştirilen Renk</i>
KN ≥58		KN 18-27	
KN 48-57		KN 8-17	
KN 38-47		KN 4-7	
KN 28-37			

⁵ Bu kesme aralığı aslında K1-7 şeklindedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi 3 ve daha az sayıda tekrar eden kelimelere metnin bütünlüğü, şekillerin de anlaşılabilir ve okunabilir olması amacıyla ana metinde yer verilmemiş, bu kelimeler ek olarak sunulmuştur.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Etik Değerlendirmeyi Yapan Kurul Adı: Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik Değerlendirme Kararının Tarihi: 22.05.2020

Etik Değerlendirme Belgesi Sayı Numarası: 55578142-050.01.04-E.54741

BULGULAR

Bu bölümde katılımcılara uygulanan kelime ilişkilendirme testinden elde edilen veriler çözümlenerek değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde tablolar, şekiller ve bunlara ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Osmanlı” anahtar kavramıyla ilişki kurdukları kelimeler ve bu kelimelerin tekrar edilme sayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının “Osmanlı” Anahtar Kavramıyla İlişki Kurdukları Kelimeler ve Tekrar Edilme Sayıları

İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar Edilme Sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar Edilme Sayısı
Hoşgörü	38	Hilafet	6
Padişah	38	Kanuni Sultan Süleyman	6
İmparatorluk	35	Kardeş katli	6
Adalet	26	Monarşi	6
Devlet	22	Otorite	6
Saltanat	21	Büyük Türk Devleti	5
Saray	18	Cihat	5
Çok milletli toplum yapısı	16	Veraset sistemi	5
Savaş	16	Yeniçeri ocağı	5
Fatih Sultan Mehmet	14	Atatürk	4
Fetih	14	Barış	4
İslam	14	Çöküş	4
Medeniyet	12	Ecdadımız	4
Cihan Hakimiyeti	11	Hakimiyet	4
Üç kıtada hakimiyet	11	İslahat	4
Güç	10	Osmanlı Yönetimi	4
Cihan Devleti	8	Tımar	4
İstanbul	8	Ulus	4
Kültür	8	Yükselme Devri	4
Hanedan	7		

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı kavramı ile ilişkilendirdikleri toplam kelime sayısı 157’dir. Elde edilen bu kelimelerin toplam tekrar edilme sayısı ise 613’tür (ilişkilendirilen kelimelerin ve tekrar edilme sayılarının tam listesi için: bkz. Ek 1). Tablo 2’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı kavramıyla ilgili en çok tekrar ettiği kelimeler hoşgörü (f=38) ve padişah (f=38) kelimeleridir. Bu kelimeleri sırasıyla imparatorluk (f=35), adalet (f=26), devlet (f=22), saltanat (f=21) ve saray (f=18) kelimeleri takip etmiştir. Son olarak Osmanlı kavramıyla ilgili 4 ve üzerinde tekrar edilen kelime sayısı ise 39’dur.

Tablo 3.

Çalışmaya Katılan Öğretmen Adaylarının “Fetih” Anahtar Kavramıyla İlişki Kurdukları Kelimeler ve Tekrar Edilme Sayıları

İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar Edilme Sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar Edilme Sayısı
--------------------------	----------------------	--------------------------	----------------------

İstanbul	63	Hoşgörü	8
Fatih Sultan Mehmet	49	Bizans	7
Savaş	41	Malazgirt	7
1453	27	Zafer	7
Yeni Topraklar	26	Asker	6
Cihat	20	Hüküm Sürmek	6
Güç	17	Kanun-i Sultan Süleyman	6
İskân Politikası	17	Yeni Coğrafyalar	6
Otorite kurmak	13	Mısır	5
Şahi topu	13	Taktik	5
İslamiyet	12	Antlaşma	4
Ele Geçirmek	11	Balkanlar	4
Gaza	11	Barış	4
Yayılmacılık	11	Büyüme	4
Osmanlı	10	Gelişmişlik	4
Ganimet	9	Mücadele	4
Cihan Hakimiyeti	8	Ölüm	4
Fatih	8	Siyaset	4

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Fetih kavramı ile ilişkilendirdikleri toplam kelime sayısı 133'tür. Elde edilen bu kelimelerin toplam tekrar edilme sayısı ise 608'dir (ilişkilendirilen kelimelerin ve tekrar edilme sayılarının tam listesi için: bkz. Ek 2). Tablo 3 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Fetih kavramıyla ilgili en çok tekrar ettiği kelime İstanbul'dur (f=63). Bu kelime aynı zamanda her iki anahtar kavramın ilişkilendirildiği kelimeler içinde en çok tekrar edilen kelimedir. İstanbul kelimesini sırasıyla Fatih Sultan Mehmet (f=49), savaş (f=41), 1453 (f=27), yeni topraklar (f=26) ve cihat (f=20) kelimeleri takip etmiştir. Görülüşü gibi katılımcılar Fetih kavramını genellikle İstanbul'un fethi ile ilişkilendirmişlerdir. Son olarak Fetih kavramıyla ilgili 4 ve üzerinde tekrar edilen kelime sayısı ise 36'dır.

Frekans tablolarından yararlanılarak hazırlanan ve öğrencilerin bilişsel yapısını ortaya koyan kesme noktalarına ve kavram ağlarına aşağıda yer verilmiştir.

Kesme noktası 58 ve yukarısı için oluşturulan kavram ağı Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Kesme noktası 58 ve yukarısı için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta yalnızca *Fetih* anahtar kavramıyla *İstanbul* kelimesi ilişkilendirilmiş, *Osmanlı* anahtar kavramıyla ise hiçbir kelime ilişkilendirilmemiştir.

Kesme Noktası 48-57 için oluşturulan kavram ağı Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Kesme noktası 48- 57 arası için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta *Fetih* anahtar kavramıyla *Fatih Sultan Mehmet* kelimesi ilişkilendirilirken, yine *Osmanlı* anahtar kavramıyla bir kelime ilişkilendirilmesi yapılmamıştır.

Kesme Noktası 38-47 için oluşturulan kavram ağı Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Kesme noktası 38- 47 arası için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta bir önceki aralığa göre *Osmanlı* anahtar kavramı ortaya çıkmıştır. *Osmanlı* anahtar kavramı ile *hoşgörü* ve *padişah* kelimeleri bu aralıkta ilişkilendirilmiştir. *Fetih* anahtar kavramı ile de *savaş* kelimesinin ilişkilendirildiği görülmektedir.

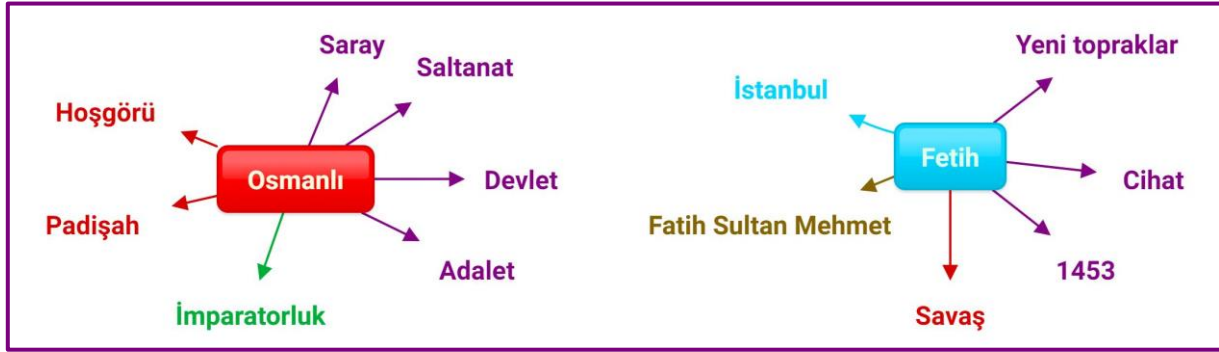
Kesme Noktası 28-37 için oluşturulan kavram ağı Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. Kesme noktası 28- 37 arası için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta *Osmanlı* anahtar kavramı ile *imparatorluk* kelimesi ilişkilendirilmiştir. *Fetih* anahtar kavramı ise bu aralıkta herhangi bir kelime ile ilişkilendirilmemiştir.

Kesme Noktası 18-27 için oluşturulan kavram ağı Şekil 5'te sunulmuştur.

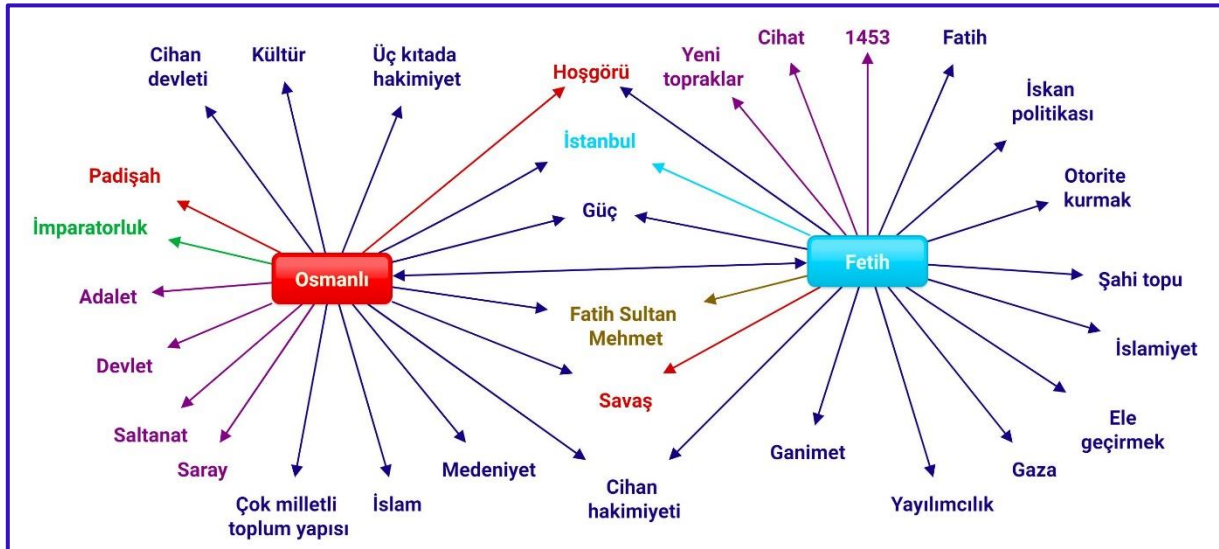

Kesme Noktası 18-27 arası

Şekil 5. Kesme noktası 18- 27 arası için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta *Osmanlı* ve *Fetih* anahtar kavramlarının belirlediği görülmektedir. *Osmanlı* anahtar kavramıyla; *adalet*, *devlet*, *saltanat* ve *saray* kelimeleri ilişkilendirilmiştir. *Fetih* anahtar kavramıyla da *1453*, *cihat* ve *yeni topraklar* kelimelerinin ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Ayrıca bu aralığa gelinceye kadar henüz iki anahtar kavram ve ilişkilendirildikleri kelimeler arasında karşılıklı olarak bir bağlantı ortaya çıkmamıştır.

Kesme Noktası 8-17 için oluşturulan kavram ağı Şekil 6'da sunulmuştur.

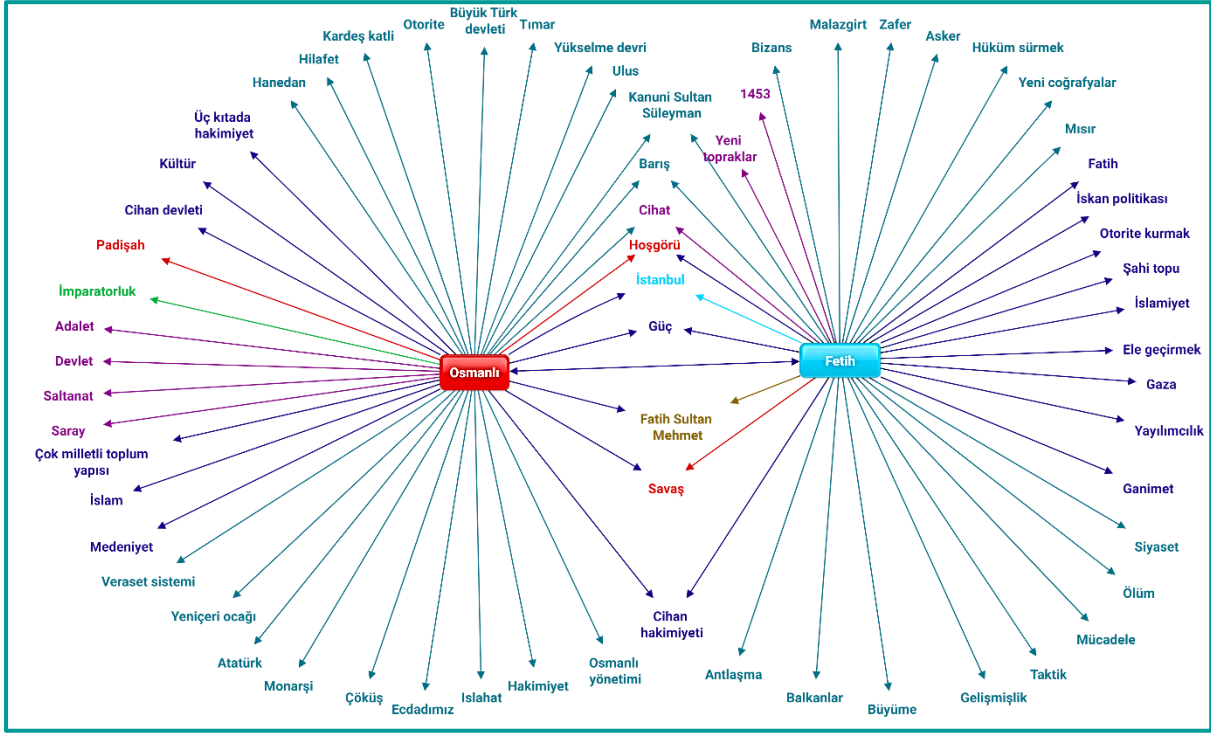
Kesme Noktası 8-17 arası

Şekil 6. Kesme noktası 8- 17 arası için oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta *Osmanlı* anahtar kavramı için on iki, *Fetih* anahtar kavramı için de on üç kelime ilişkilendirilmiştir. *Osmanlı* anahtar kavramı; *cihan devleti*, *çok milletli toplum yapısı*, *İslam*, *kültür*, *medeniyet*, *üç kıtada hakimiyet*, *İstanbul*, *güç*, *fetih*, *Fatih Sultan Mehmet*, *savaş* ve *cihan hakimiyeti* kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. *Fetih* anahtar kavramı ise; *fatih*, *iskân politikası*, *otorite kurmak*, *şahi topu*, *İslamiyet*, *ele geçirmek*, *gaza*, *yayılmıcılık*, *ganimet*, *hoşgörü*, *güç*, *Osmanlı* ve *cihan hakimiyeti* kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Burada *Fetih* anahtar kavramı sonucunda yayılmıcılık kelimesinin ortaya çıkması bazı öğretmen adaylarının zihinlerinde konuya ilişkin kavram yanılıklarının varlığını işaret etmektedir. Bu kesme noktasında *güç* ve *cihan hakimiyeti* kelimeleri *Fetih* ve *Osmanlı* anahtar kavramlarıyla ortak ilişkilendirilen cevap kelimeler olmuştur. *Fetih* anahtar kavramı ile daha önceki kesme noktalarında ilişkilendirilen *İstanbul*, *Fatih Sultan Mehmet* ve *savaş* kelimeleri bu kesme noktasında *Osmanlı* anahtar kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Benzer şekilde *Osmanlı* anahtar kavramı ile daha önceki kesme noktalarında ilişkilendirilen *hoşgörü* kelimesi bu kesme noktasında *Fetih* anahtar kavramı ile

ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında 'Osmanlı' kelimesinin 'Fetih' anahtar kavramıyla ve 'Fetih' kelimesinin de 'Osmanlı' anahtar kavramıyla bu kesme noktasında ilişkilendirildiği görülmüştür.

Kesme Noktası 4-7 için oluşturulan kavram ağı Şekil 7'de sunulmuştur.

Kesme Noktası 4-7 arası

Şekil 7. Kesme noktası 4- 7 arası oluşturulan kavram ağı

Bu aralıkta *Osmanlı* anahtar kavramı için yirmi, *Fetih* anahtar kavramı için de on yedi kelime ilişkilendirilmiştir. *Osmanlı* anahtar kavramı; *hanedan*, *hilafet*, *Kanuni Sultan Süleyman*, *kardeş katli*, *monarşi*, *otorite*, *büyük Türk devleti*, *cihat*, *veraset sistemi*, *yeniçeri ocağı*, *Atıktürk*, *barış*, *çöküş*, *ecdadımız*, *hakimiyet*, *ıslahat*, *Osmanlı yönetimi*, *tımar*, *ulus* ve *yükselme devri* kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. *Fetih* anahtar kavramı ise; *Bizans*, *Malazgirt*, *zafer*, *asker*, *hüküm sürmek*, *Kanuni Sultan Süleyman*, *yeni coğrafyalar*, *Mısır*, *taktik*, *antlaşma*, *balkanlar*, *barış*, *büyüme*, *gelişmişlik*, *mücadele*, *ölüm* ve *siyaset* kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu kesme noktasında barış ve Kanuni Sultan Süleyman kelimeleri Fetih ve Osmanlı anahtar kavramlarıyla ortak ilişkilendirilen cevap kelimeler olmuştur. Fetih anahtar kavramı ile daha önceki kesme noktalarında ilişkilendirilen cihat kelimesi bu kesme noktasında da Osmanlı anahtar kavramı ile ilişkilendirilmiştir.

Fetih kavramı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının zihinlerinde soyut bir kavram olarak çeşitli kelimelerle ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar ışığında bazı öğretmen adaylarının fetih kavramını ideolojik bakış açıları çerçevesinde değerlendirdikleri, ancak çoğunlukla bilimsel bir bakış açısının hâkim olduğu söylenebilir. Bütün bunların yanında kavramın soyut olmasının da kavrama yüklenen anlamın farklılaşmasına sebep olduğu söylenebilir. Nitekim, Ünal ve Er (2017, s.11) öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarını inceledikleri çalışmalarında, fetih kavramının da öğretmen adayları tarafından öğretimi zor olan soyut kavramlar arasında gösterildiğini öne sürmüşlerdir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları neticesinde ortaya çıkan sonuçlar şöyledir:

Öğretmen adaylarının Osmanlı kavramı ile en çok ilişkilendirdikleri kelimelerin hoşgörü ve padişah (f=38) kelimeleri olduğu, Fetih kavramı ile en çok ilişkilendirdikleri kelimenin ise İstanbul (f=63) kelimesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ersoy (2016) ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörü algısı üzerine yaptığı araştırmasında, öğrencilerin hoşgörü değerini genellikle yardım etmek, hatalarını affetmek, sevmek ve iyi davranmak olarak algıladıklarını bunun yanında bir kısım öğrencinin ise farklılıklara saygı boyutuyla algıladıklarını vurgulamıştır. Burada hoşgörünün farklılıklara saygı anlamında ifade edilmesi Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısına ve bu yapıyı sağlıklı bir şekilde yaşatmasına yönelik ortaya çıkan sonuçla örtüştüğü gözlemlenmektedir.

Yazıcı (2017, s.50) Osmanlıdan cumhuriyete hoşgörü kavramının ortaokul öğrencileri tarafından algılanma tarzına ilişkin çalışmada, öğrencilerin Osmanlı'da hoşgörüyü farklılıklarla özellikle de dinsel farklılıklarla ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşmış ve bu sonucun ortaya çıkmasında Osmanlı Devleti'nde uygulanan millet sisteminin etkisini vurgulamıştır.

Köç ve Işık Demirhan (2019) ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısı üzerine yaptıkları çalışmada, öğrencilerin Osmanlı Devleti'ni en çok çağrıştıran kavramlardan birisi olarak padişahı tercih ettiklerini tespit etmiştir.

Kesme noktası 58 ve üzeri aralığında, bu çalışmanın konusu olan Fetih anahtar kavramını 63 öğretmen adayı İstanbul kelimesi ile ilişkilendirirken, Osmanlı anahtar kavramı bu aralıkta hiç yer almamıştır.

Kesme noktası 48-57 aralığında, yine sadece Fetih anahtar kavramıyla Fatih Sultan Mehmet kelimesinin ilişkilendirildiği ortaya çıkmıştır.

Dolmaz (2018) sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına ilişkin öğrencilerin görüşlerine başvurduğu çalışmada kronolojiye dayalı gerçekçi tarihsel romanları okumayı tercih eden öğrencilerin, romanlarda en çok İstanbul'un Fethi sürecini, tarihi kişilikleri ile bu kişilerin bireysel özelliklerini merak ettiklerini ve öğrendiklerini ifade ettiklerini belirtmiştir. İlgili çalışmada ortaya çıkan bu sonuç ile Fetih anahtar kelimesi ile Fatih Sultan Mehmet kelimelerinin eşleştirilmesi arasında dikkate değer bir benzerlik görülmektedir.

Kesme noktası 38-47 aralığında, Osmanlı anahtar kavramının hoşgörü ve padişah kelimeleri ile ilişkilendirilerek ortaya çıktığı görülmüştür. Bunun yanında Fetih anahtar kavramı da bu aralıkta savaş kelimesi ile ilişkilendirilmiştir.

Kesme noktası 28-37 aralığında, Osmanlı anahtar kavramının imparatorluk kelimesiyle ilişkilendirildiği, Fetih anahtar kavramının ise herhangi bir kelimeyle ilişkilendirilmediği görülmüştür.

Kesme noktası 18-27 aralığında, Osmanlı anahtar kavramı adalet, devlet, saltanat ve saray kelimeleri ile ilişkilendirilirken, Fetih anahtar kavramı da 1453, cihat ve yeni topraklar kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir.

Kesme noktası 8-17 aralığında, Osmanlı anahtar kavramı ile Fetih anahtar kavramlarının karşılıklı olarak doğrudan ilişkilendirildikleri görülmüştür. Buna ilave olarak cihan hâkimiyeti ve güç kelimelerinin hem Osmanlı hem de Fetih anahtar kavramlarında ortak bir şekilde ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bunun yanında Osmanlı anahtar kavramı çerçevesinde, cihan devleti, çok milletli toplum yapısı, İslam, kültür, medeniyet, üç kıtada hakimiyet, İstanbul, güç, fetih, Fatih Sultan Mehmet, savaş ve cihan hakimiyeti olmak üzere on iki kelime ortaya çıkarken, Fetih anahtar kavramı çerçevesinde ise fatih, iskân politikası, otorite kurmak, şahî topu, İslamiyet, ele geçirmek, gaza, yayılcılık, ganimet, hoşgörü, güç, Osmanlı ve cihan hakimiyeti olmak üzere on üç kelime ortaya çıkmıştır.

Akyapı (2019) ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin padişah kavramı algıları üzerine yaptığı araştırmasında öğrencilerin padişah kavramına ilişkin 67 metafor ürettiklerini, bunu da genellikle

ülkeyi yöneten, güç ve kudret sahibi, milletini koruyan kollayan, yediren, içiren güçlü kişi şeklinde ifade ettiklerini vurgulamıştır. Öğrencilerin padişahı sorumluluk, güç ve kudret kavramları, buna ilave olarak yönetici özellikleri ile öne çıkardıklarını belirtmiştir.

Kesme noktası 4-7 aralığında Osmanlı anahtar kavramı ile hanedan, hilafet, Kanuni Sultan Süleyman, kardeş katli, monarşi, otorite, büyük Türk devleti, cihat, veraset sistemi, yeniçeri ocağı, Atatürk, barış, çöküş, ecdadımız, hakimiyet, ıslahat, Osmanlı yönetimi, tımar, ulus ve yükselme devri kelimeleri olmak üzere toplam yirmi kelime ilişkilendirilmiştir. Fetih anahtar kavramı ile de Bizans, Malazgirt, zafer, asker, hüküm sürmek, Kanuni Sultan Süleyman, yeni coğrafyalar, Mısır, taktik, antlaşma, balkanlar, barış, büyüme, gelişmişlik, mücadele, ölüm ve siyaset kelimeleri olmak üzere on yedi kelime ilişkilendirilmiştir. Ayrıca bu aralıkta barış ve Kanuni Sultan Süleyman kelimelerinin hem Osmanlı hem de Fetih anahtar kavramlarıyla ortak bir şekilde ilişkilendirildiği belirlenmiştir.

Fetih anahtar kavramı ile 58 ve üstü kesme noktası aralığında ilişkilendirilen İstanbul, 48-57 kesme noktası aralığında ilişkilendirilen Fatih Sultan Mehmet ve 38-47 kesme noktası aralığında ilişkilendirilen savaş kelimesi, Osmanlı anahtar kavramı ile ancak 8-17 kesme noktası aralığında ilişkilendirilmişlerdir. Yine Fetih anahtar kavramı ile 18-27 kesme noktası aralığında ilişkilendirilen cihat kelimesi, Osmanlı anahtar kavramı ile 4-7 kesme noktası aralığında ilişkilendirilmiştir.

Yılmaz (2008) ortaokul öğrencilerinin Osmanlı algısı üzerine yaptığı çalışmada, öğrencilerin Osmanlı kavramını en çok güç, savaş ve otorite kavramları ile eşleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

38-47 kesme noktası aralığında Osmanlı anahtar kavramı ile ilişkilendirilen hoşgörü kelimesi, 8-17 kesme noktası aralığında Fetih anahtar kavramı ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmada ulaşılan bulgular göstermektedir ki sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı ve Fetih kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları genel anlamda bilimsel bir niteliğe sahiptir. Bununla birlikte özellikle Fetih anahtar kavramı ile ilgili bazı kavram yanlışları söz konusudur. Ayrıca anahtar kavramlarla ilişkilendirilen bazı kelimelerin ortaya çıkmasında öğretmen adaylarının ideolojik görüşlerinin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuç Balbağ (2018, s.79)'ın öğretmen adaylarının kelime ilişkilendirme testi vasıtasıyla bilişsel yapılarının belirlenmesine ilişkin çalışmasında ifade ettiği öğretmen adaylarının birtakım kavram yanlışlarına sahip oldukları bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Kelime İlişkilendirme Testi temelinde yapılan bu çalışmanın bulgularına dayalı olarak şu önerilere yer verilmiştir:

Önceleri fen eğitimi alanında çokça kullanılmış, son zamanlarda ise sosyal bilgiler alanında kullanılmaya başlayan kelime ilişkilendirme testinin sosyal bilgiler eğitimi alanında daha sıklıkla kullanılması ölçme ve değerlendirme bağlamında alana katkı sağlayabilir.

Araştırmalarda kullanılacak kelime ilişkilendirme testlerinde katılımcılardan eşleştirilen kelimelerle ilgili uzun olmayan cümleler yazmaları istenebilir. Bu sayede çalışmaya derinlik kazandırılabilir ve ilgili kavramla eşleştirilen kelimeler arasındaki bağlantı daha iyi anlaşılabilir.

Bu çalışma sosyal bilgiler eğitiminin tarih konusuyla ilgili yapılmıştır. Sosyal bilgiler eğitiminin farklı öğrenme alanlarına ilişkin kelime ilişkilendirme testi temelinde çalışmalar yürütülebilir.

Bu çalışma 124 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Bu konuda daha fazla öğretmen adayı ve öğretmen üzerinde uygulama yapılabilir.

Kelime ilişkilendirme testi tekniğinin en olumlu tarafı, kolay bir şekilde hazırlanabilmesi ve kısa bir süre içerisinde çok sayıda kişinin görüşlerinin alınmasına fırsat tanınmasıdır. En önemli olumsuz yanlarından birisi ise katılımcıların kavramlar arasında kurdukları ilişkilerin nedenleri konusunda yoruma açık olmamasıdır. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak ve katılımcıların kavramlar arasında

kurdukları ilişkileri zihinlerinde nasıl yapılandırdıkları ve sahip oldukları kabullenmeleri ortaya çıkarabilmek için kelime ilişkilendirme testi ile birlikte görüşme, gözlem ve kavram haritası gibi teknikler de kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Alkış, S. (2014). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. M. Safran (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi* (3. baskı). (s. 69-92) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyapı, G. (2019). *Ortaokul 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin padişah ve cumhurbaşkanı kavramlarına yönelik algıları: Metaforik bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ay, E. & Tokcan, H. (2019). An investigation of prospective social studies teachers' cognitive structures regarding creative drama. *International Education Studies*; 12(5), 56-67. doi:10.5539/ies.v12n5p56
- Aydemir, A. (2014). *Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin beşerî coğrafya kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bahar, M. & Özatlı, N. S. (2003). Kelime iletişim test yöntemi ile lise 1. sınıf öğrencilerinin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Bahar, M., Johnstone, A. H. & Sutcliffe, R.G. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33, 134-141.
- Balbağ, M. Z. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) kullanılarak kütle ve ağırlık kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesi. *ESTÜDAM Eğitim Dergisi*, 3(1), 69-81.
- Cin, M. (2004). İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin deniz kavramını algılamaları üzerine bir araştırma. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 4(1), 7-23.
- Çeliköz, N. (1998). Kavram öğrenme ve öğretme ilkeleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(2), 69-71.
- Demirkaya, H. & Karacan, H. (2016). Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki bazı coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları. *International Journal of Field Education*, 2(2), 38-57.
- Deveci, H., Köse, T. Ç. & Bayır, Ö. G. (2014). Öğretmen adaylarının sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramlarına ilişkin bilişsel yapıları: kelime ilişkilendirme testi uygulaması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(16), 101-124.
- Dolmaz, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 54-67.
- Dündar, H. (2011). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (2. baskı). (s. 309-342) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Ercan, F., Taşdere, A. & Ercan, N. (2010). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla bilişsel yapının ve kavramsal değişimin gözlenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*. 7(2), 136-154.
- Ersoy, A. F. (2016). Dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörü algısı ve deneyimleri: Bir fenomenolojik araştırma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 454-473.
- Gilbert, J. K., Boulter, C. & Rutherford, M. (1998). Models in explanations, part 2, whose voice? Whose ears? *International Journal of Science Education*, 20, 187-203.
- Işıklı, M., Taşdere, A. & Göz, N. L. (2011). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğretmen adaylarının Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 50-72.
- İnalçık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu klasik çağ (1300-1600)*. (R. Sezer Çev.) İstanbul: YKY Yayınları.

- İnalçık, H. (2017). *Osmanlılar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karacan, H. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10.
- Karakuş, U. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afet kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(3), 735-751.
- Köç, A. & Işık Demirhan, E. (2019). Yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısı. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(1), 31-45.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6. ve 7. sınıflar)*. 01.05.2020 tarihinde <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Özbay, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Trabzon: Akademi Kitabevi.
- Öztürk, T. & Yılmaz Özcan, N. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla kavram yanlışlarının tespiti ve kavram öğretimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 109-123.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (1.Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1997). *Grounded theory in practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Şimşek, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafi bilgi sistemleri (CBS) konusundaki bilişsel yapılarının ve alternatif kavramlarının kelime ilişkilendirmesi testi ile belirlenmesi. *Researcher: Social Science Studies* 1(1), 64-75.
- Tokcan, H. (2016). Determining the Turkish world perceptions of candidate social studies teachers through word association test. III. International Dynamic, Explorative and Active Learning (IDEAL) konferansında sunulan bildiri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye. Eylül 1-3.
- Tokcan, H. & Topkaya, Y. (2016). Öğretmen adaylarının Ortadoğu algısının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi (Kilis ve Niğde örneği). 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulan bildiri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bodrum, Muğla, 11-14 Mayıs.
- Tokcan, H. & Yiter, E. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 115-129.
- Tokcan, H., Yiter, S., Oğuz, H., Kesmeçi, Y. & Karakuş, H. (2015). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla 5.sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. IV. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bolu, Türkiye, 23-25 Nisan.
- Tokcan, H. & Topkaya, Y. (2018). Prospective teachers' perceptions about concept of middle east through word association test. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 45-57
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2020) 22.01.2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ünal, F. & Er, H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24.
- Ünlü, B. (2010). İmparatorluk fikrinin gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(3), 237-266.
- Yazıcı, F. (2017). Osmanlı'dan cumhuriyete hoşgörü: 7. sınıf öğrencilerinin farkındalıkları üzerine bir değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 37-56.
- Yel, S. (2012). Kavram geliştirme ve öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi* (3. baskı) (s. 112-143) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, A. (2008). İlköğretim 6. 7. 8. sınıf öğrencilerinde Osmanlı Devleti algısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 245-261.

Investigation of Prospective Social Studies Teachers' Cognitive Structure in Ottoman and Conquest Concepts through Word Association Tests

Extended Abstract:

People need concepts to be able to think and express what they think. Thanks to concepts, cognitive structures can be created, events and facts can be making sense and interpreted. In addition, concepts are used to make sense of a new situation and relate it to previous information. While concepts enable the individual to understand the physical and social world and communicate meaningfully (Senemoğlu, 1998), on the other hand concepts combine and organize similar pieces of information, helping us place them in our memory in categories. And this makes it easier both to learn new concepts and to remember learned concepts (Yel, 2012). If things, objects, events, or facts were not grouped considering their common characteristics, it would be necessary to learn each element separately and it would be quite difficult to communicate (Çeliköz, 1998). Therefore, it will be difficult to communicate in a world without using concepts and life will become much more complex.

In order to achieve the goals determined within the scope of the social studies course, the concepts in the program must be understood by the students. Because, like everyone, students can think and express their thoughts through concepts.

Various methods are used in order to teach of concepts and eliminate the misconceptions in education. Semantic Feature Analysis (SFA), Concept Maps, Concept Crosswords, Conceptual Change Texts, Concept Networks and Concept Cartoons is some of these methods (Alkış, 2014; Demirkaya and Karacan, 2016, s.40; Dündar, 2011). Another method used to reveal how concepts are understood and misconceptions is the Word Association Tests. Thanks to word association tests; the cognitive structures of people, the connection between these structures and the information networks existing in the mind can be revealed. In addition, the concepts in long-term memory, connections between concepts and the quality of these connections can also be revealed through word association tests (Bahar & Özatlı, 2003; Ercan, Taşdere & Ercan, 2010; Karakuş, 2019). In the word association test method, the student is given a keyword. The student presents the words evoked by the given keyword in his mind as answer. In this process, it is important that the student gives the answer within a certain period of time, such as 30 seconds. It is assumed that the response of the individual by calling from her long-term memory for any concept reveals the relationships between the concepts in the cognitive structure of the person and shows the semantic affinity.

There are various studies in the field of social studies education related to the word association test method (Aydemir, 2014; Ay ve Tokcan, 2019; Deveci, Köse ve Bayır, 2014; Işıklı, Taşdere ve Göz, 2011; Karakuş, 2019; Öztürk ve Yılmaz Özcan, 2017; Şimşek, 2013; Tokcan, Yiter, Oğuz, Kesmeçi ve Karakuş, 2015; Tokcan, 2016; Tokcan ve Topkaya, 2016; Tokcan ve Topkaya, 2018; Tokcan ve Yiter, 2017; Ünal ve Er, 2017). These studies mostly were prepared to reveal how some concepts related to social studies course (Atatürk's principles, social studies, social sciences, natural disaster, Middle East etc.) are perceived by students and prospective teachers and misconceptions about these concepts.

The aim of this study is to reveal the cognitive structures of prospective social studies teachers related to the concepts of Ottoman and Conquest through the word association test.

The study was prepared in accordance with the qualitative research method and was designed according to the case study pattern. The study group consisted of 124 prospective social studies teachers studying at a state university's faculty of education. The Word Association Test prepared by the researchers was used in the study as a data collection tool. Ottoman and Conquest key concepts were chosen to create the test. Before starting the test, participants were made explanations about the word

association test and were asked to write the first five concepts that the key concept brought to their minds within 30 seconds while the test was being applied. The 30-second duration was used on some previous studies and successful results were obtained (Keskin & Örgün, 2015, p.33; Polat, 2013, p.104). The word association test prepared for the purpose was distributed to prospective teachers. Prospective teachers were asked to write the words that come to their minds about the key concepts given to the relevant spaces in the test. Descriptive analysis was used to analyze the data. The responses of each participant regarding the key concepts were evaluated one by one and a frequency table was created according to the number of times the words were repeated. The cut-off point technique of Bahar, Johnstone and Sutcliffe (1999) were taken as the basis in the creation of mind maps. Considering the repetition numbers of the words associated with the key concepts, seven breakpoint ranges were determined. Data for each range are shown and explained in figures. As a result of analyzing the research data, it was found out that while prospective social studies teachers associate the Ottoman key concept with a total of 157 different words, they associate the key concept of Conquest with 133 different words. It is concluded that the words most closely associated with the Ottoman concept are the words of tolerance, the sultan and empire, and the words most associated with the concept of Conquest are İstanbul, Fatih Sultan Mehmet and war.

Key Words: *Social studies, Prospective teacher, Word association test (WAT), Cognitive structure, Ottoman, Conquest*

EKLER:**Ek 1.**

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının “Osmanlı” anahtar kavramıyla ilişki kurdukları kelimeler ve tekrar edilme sayıları

İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı
Hoşgörü	38	Tanzimat	3	Gurur kaynağımız	1
Padişah	38	Tarihimiz	3	Güven	1
İmparatorluk	35	Yıkılış	3	Halife	1
Adalet	26	Asker	2	Haritası	1
Devlet	22	Askeri Yapı	2	Hasta adam	1
Saltanat	21	Balkanlar	2	Hilal-i Ahmer	1
Saray	18	Cariye	2	Hürrem	1
Çok milletli toplum yapısı	16	Dayanışma	2	İbni Sina	1
Savaş	16	Devşirme Sistemi	2	İhtişam	1
Fatih Sultan Mehmet	14	Divan-ı Hümayun	2	İltizam	1
Fetih	14	Eşitlik	2	İslam Devleti	1
İslam	14	Gaza	2	İstibdat	1
Medeniyet	12	Gaza ve cihat	2	İyilik	1
Cihan Hakimiyeti	11	Geçmişimiz	2	İznik, Bursa, Edirne	1
Üç kıtada hakimiyet	11	Geri Kalmışlık	2	Kadı	1
Güç	10	Hazine	2	Kelle alma	1
Cihan Devleti	8	II. Abdulhamit	2	Koltuk Sevdası	1
İstanbul	8	İmparator	2	Lala	1
Kültür	8	Kanun	2	Mazlumların Koruyucusu	1
Hanedan	7	Mücadele	2	Meclis Hükümeti	1
Hilafet	6	Ordu	2	Merhamet	1
Kanuni Sultan Süleyman	6	Osman Gazi	2	Merkeziyetçi	1
Kardeş katli	6	Sultan	2	Mimar Sinan	1
Monarşi	6	Topraklar	2	Muhteşem Yüzyıl	1
Otorite	6	Turan	2	Mutlakiyet	1
Büyük Türk Devleti	5	Üç hilal	2	Ocak	1
Cihat	5	Yavuz Sultan Selim	2	Okul	1
Veraset sistemi	5	Ahilik	1	Orhan Gazi	1
Yeniçeri ocağı	5	Alem	1	Osmanlı Parası	1
Atatürk	4	Anadolu'yu unutan	1	Osmanlı torunu	1
Barış	4	Anlayış	1	Osmanlı Türkçesi	1
Çöküş	4	Araplaşma	1	Özgürlük	1
Ecdadımız	4	Askeri Başarı	1	Parçalanma	1
Hakimiyet	4	Atalarımızın Gücü	1	Refah	1
İslahat	4	Avrupa için bir tehlike	1	Sadrazam	1
Osmanlı Yönetimi	4	Banka	1	Sancak	1
Timar	4	Barbaros Hayrettin Paşa	1	Saygı	1
Ulus	4	Bayrak	1	Siyasi Birlik	1
Yükselme Devri	4	Birlik mücadelesi	1	Sosyal hayat	1
Anadolu	3	Bizans	1	Söğüt	1
Beylikten devlete	3	Bölgeleri	1	Taht	1
Divan	3	Bütünlük	1	Taht kavgaları	1
Gerileme	3	Çağdaş	1	Tarihe hükmetmek	1
Harem	3	Çalışkanlık	1	Tasavvuf	1
Huzur	3	Devlet-i aliye	1	Tebası	1
İlim	3	Din temelli eğitim	1	Teokrasi	1
İskan	3	Dördüncü Murat	1	Tuğra	1
Köle	3	Edeb	1	Ümmetçilik	1
Lale devri	3	Edirne	1	Yaşantısı	1
Osmanlı teşkilatı yapısı	3	Evensel	1	Yayılmacılık	1
Sevgi	3	Ferman	1	Yenileşme Hareketleri	1
Siyaset	3	Gelenek	1		
Şehzade	3	Gelişmiş Devlet	1		
Osmanlı Kavramıyla İlişkilendirilen Toplam Kelime Sayısı			:157		
Elde Edilen Kelimelerin Toplam Tekrar Edilme Sayısı			:613		

Ek 2.

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının "Fetih" anahtar kavramıyla ilişki kurdukları kelimeler ve tekrar edilme sayıları

İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı	İlişki Kurulan Kelimeler	Tekrar edilme sayısı
İstanbul	63	Kudüs	3	Ferman	1
Fatih Sultan Mehmet	49	Ordu	3	Fetih Suresi	1
Savaş	41	Sancak	3	Geçiş	1
1453	27	Surlar	3	Gurur	1
Yeni Topraklar	26	Ulubatlı Hasan	3	Hadis	1
Cihat	20	Viyana	3	Haliç	1
Güç	17	Yavuz Sultan Selim	3	Halife	1
İşkan Politikası	17	Yeniçeri	3	Hazreti Muhammet	1
Otorite kurmak	13	Arzu etme	2	Hırs	1
Şahi topu	13	Beylikler	2	İznik	1
İslamiyet	12	Fetih Hazırlıkları	2	Kan	1
Ele Geçirmek	11	Gemi	2	Kerkük ve Musul	1
Gaza	11	Hükümdar	2	Komutan	1
Yayılmacılık	11	İstanbul'un Fethi	2	Kosova	1
Osmanlı	10	Kazanmak	2	Kurtuluş	1
Ganimet	9	Kıbrıs	2	Macar	1
Cihan Hakimiyeti	8	Kılıç	2	Miryakefalon	1
Fatih	8	Konstantinopolis	2	Mohaç Zaferi	1
Hoşgörü	8	Kültür Etkileşimi	2	Mülk	1
Bizans	7	Marş	2	Ok	1
Malazgirt	7	Saldırı	2	Özgürlük	1
Zafer	7	Strateji	2	Rodos	1
Asker	6	Türklük	2	Roma	1
Hüküm Sürmek	6	Yağmalama	2	Rumeli	1
Kanun-i Sultan Süleyman	6	Abluka	1	Saygı	1
Yeni Coğrafyalar	6	Akın	1	Sefer	1
Mısır	5	Alparslan	1	Seferberlik	1
Taktik	5	Alperenlik	1	Sınır	1
Antlaşma	4	Ankara Savaşı	1	Silahlanma	1
Balkanlar	4	Ateşli ok	1	Süvari	1
Barış	4	Avrupa	1	Tebriz	1
Büyüme	4	Azim	1	Tımar Sistemi	1
Gelişmişlik	4	Bağdat	1	Toplumsal Barış	1
Mücadele	4	Barbaros Hayrettin Paşa	1	Türk Bayrağı	1
Ölüm	4	Büyük Selçuklu	1	Türk Tarihi	1
Siyaset	4	Cesaret	1	Üç kıta	1
Anadolu	3	Coğrafya	1	Üsküdar	1
Ayasofya	3	Devşirme	1	Vakıf	1
Başarı	3	Disiplin	1	Yeni Dönem	1
Fetih 1453 Filmi	3	Donanma	1	Yeni kıta	1
Fetih Hareketi	3	Dördüncü Murat	1	Yenilik	1
Hazine	3	Edirne	1	Yıldırım Bayazıt	1
Keşif	3	Eflak ve Boğdan'ın Fethi	1	Zenginlik	1
Kılıç, ok, yay	3	Ekonomi	1		
Kırım	3	El Değiştirme	1		
Fetih Kavramıyla İlişkilendirilen Toplam Kelime Sayısı		:133			
Elde Edilen Kelimelerin Toplam Tekrar Edilme Sayısı		:608			